

Рецензію  
отримано 25.06.2026р.  
Лозова разової  
спеціалізованої вченої ради  
ДФ 26.133.127  
докт. психол. наук, проф.  
Лозова О.ІІІ

Голові спеціалізованої вченої ради  
ДФ 26. 133.127  
у Київському столичному університеті  
імені Бориса Грінченка,  
доктору психологічних наук, професору,  
професору кафедри практичної психології  
Факультету психології, соціальної роботи та  
спеціальної освіти  
Ользі ЛОЗОВІЙ

## РЕЦЕНЗІЯ

**Каліщук Світлани Миколаївни**, доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертацію **Васильєва Адама Дмитровича «Особливості онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

### Актуальність дослідження

Умови соціальної, економічної, професійної й екзистенційної нестабільності та хроніфікованого травмування молоді в тривалих подіях воєнного стану загострюють питання форм надання психологічної допомоги і зокрема моделей сеттінгу психологічного супроводу особистості, що переживає кризу. Глобальна діджиталізація світу, мобільність людей та цифрова інтегрованість молоді з необхідністю детермінує пошук нових, зокрема, онлайн-форматів підтримки людини в кризі. Погоджуємося із запропонованими Васильєвим Адамом Дмитровичем ключовими розміркуваннями щодо онлайн психологічного супроводу як

доступного і ефективного інструменту підтримки, що потребує глибшого наукового осмислення його специфіки, можливостей і обмежень у роботі з особистісними кризами.

Крім того, вважаємо, що актуальність дисертації підтверджується звертанням Васильєва Адама Дмитровича до питання, яке є недостатньо дослідженим в українській психологічній науці, а саме: до професійної психологічної взаємодії у цифровому середовищі, в якому психолог забезпечує доступну та гнучку підтримку, що передбачає врахування специфічних організаційних умов, окреслення регулятивних механізмів впливу та послідовне дотримання етичних принципів встановлення і утримання онлайн-контакту.

З огляду на це, актуальність теми дисертації Васильєва Адама Дмитровича є переконливо обґрунтованою.

### **Наукова новизна результатів**

Заслугою дисертанта є отримання у дослідженні положень, які уможливили досягнення наукової новизни, а саме: *окреслення та обґрунтування специфіки структурованого онлайн-формату; операціоналізація індикаторів перебігу кризового стану та динаміки психологічного благополуччя; розкриття механізмів групового впливу в онлайн-середовищі і значення підтримувальної взаємодії; визначення психологічних особливостей онлайн-супроводу молоді, зокрема умов організації та проведення онлайн-супроводу: чіткості меж, послідовності групового процесу та створення безпечного комунікативного середовища.*

### **Теоретичне і практичне значення результатів дисертації**

У дисертації Васильєва Адама Дмитровича присутнє відображення теоретичної дослідницької спрямованості автора, зокрема комплексність та системність аналізу психологічних особливостей життєвих і особистісних криз молоді, умов їх подолання, впливу воєнної нестабільності на психоемоційний стан особистості. Дисертантом окреслено можливості психологічного онлайн-супроводу як окремого формату психологічної допомоги в цифровому середовищі на відміну від офлайн-супроводу. Міжпарадигмальний характер розвідок Васильєва Адама Дмитровича забезпечив системне поєднання ідей когнітивно-поведінкового, емоційно-фокусованого, психодинамічного та психоедукаційного підходів, практик саморегуляції й майндфулнесу до обґрунтування теоретико-методологічного підґрунтя особливостей онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи, а також до визначення критеріїв ефективності психологічної програми онлайн-супроводу молоді у стані особистісної кризи.

Прикладний аспект дисертаційної роботи окреслюється побудованим автором дослідницьким дизайном діагностичного інструментарію, який складається із семи стандартизованих опитувальників, унормованої методики тематичних завдань та трьох розроблених анкет по 10 питань кожна.

Крім того, Васильєвим Адамом Дмитровичем побудована тренінгова програма, яка спрямована на зниження афективної напруги, подолання виснаження, відновлення відчуття опори й перспективи, на розвиток орієнтації на дію й самоєфективність, на формування підтримки у груповій взаємодії та на розвиток навичок

гієни цифрового середовища клієнтів. Практичне значення результатів дослідження Васильєва Адама Дмитровича підтверджується можливістю їх використання у практиці кризового консультування, ведення програм онлайн- й офлайн-супроводу молоді, тренінгів, семінарів, вебінарів, груп психологічної підтримки, в удосконаленні практик надання психологічної допомоги в цифровому середовищі, а також у професійній підготовці майбутніх психологів.

### **Наукова обґрунтованість результатів дослідження**

Методолого-понятійний апарат дослідження побудовано автором відповідно до теми і повно розкриває її. Потрібно відзначити методичну структурованість роботи, що визначено окресленою Васильєвим Адамом Дмитровичем аргументованою дослідницькою логікою. Завдання дисертації охоплюють теоретико-методологічний, діагностичний (констатувальний) та формувальний плани емпіричного дослідження.

Відтак, Васильєвим Адамом Дмитровичем реалізовано концепцію емпіричного дослідження, яка містить стратегію зіставлення, кореляційного і регресійного аналізу. Загалом, науково-методична обґрунтованість результатів дослідження підтверджується детальним теоретичним аналізом особливостей онлайн-супроводу як багатокомпонентної системи, що складається з психоосвіти, консультування, кризових сервісів, елементів психотерапії, модульних програм. Крім того, автором здійснено аналіз соціально-психологічних детермінант особистісної кризи у молоді. Окремо

дисертантом здійснено аналіз чинників цифрової підтримки в умовах тривалих макростресорів.

### **Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності**

Рукопис дисертації дослідження Васильєва Адама Дмитровича свідчить про високий рівень навичок наукового пошуку у широкому теоретичному міждисциплінарному дискурсі відповідно до теми дослідження. Автором проведено системну аналітично рефлексивну наукову розвідку та проявлено вміння розв'язання прикладних психологічних проблем. Відтак, Васильєв Адам Дмитрович виявив глибоке розуміння особливостей онлайн-супроводу молоді в часи особистісної кризи. Зокрема автором виокремлено такі ключові ознаки онлайн-супроводу: стабільність контакту, коректність меж, професійна організація процесу, безпека та доцільність супроводу.

Стратегії емпіричного дослідження, що були застосовані автором дисертації доцільно сплановано, методично побудовано та коректно і ретельно виконано, що свідчить про оволодіння методологією наукової діяльності.

Обрані Васильєвим Адамом Дмитровичем теоретичні та емпіричні методи, а також методи математичної статистики забезпечили надійність та валідність отриманих результатів. Загалом, процедура емпіричного дослідження дозволила автору послідовно вирішити завдання, перевірити гіпотезу, виявити наявні проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення.

Дисертація виконана у межах комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри психології особистості та соціальних

практик Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Психологія конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин» (державний реєстраційний номер 0121U111923, термін виконання 2021-2026 рр.). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 21 грудня 2022 р.).

Важливо підкреслити, що Васильєв Адам Дмитрович проявив високий рівень теоретичної підготовки та вміння інтегрувати теоретичні знання з прикладними дослідженнями. Рівень оволодіння методологією наукової діяльності автора дисертації можна оцінити як високі.

#### **Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях**

Основний зміст роботи відображено у 10 публікаціях. Серед них: 4 – у наукових фахових виданнях з психології, затверджених МОН України; 1 – у періодичних наукових виданнях держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу; 3 – міжнародних та 1 – всеукраїнській конференції, а також 1 – в міжнародній колективній монографії США. Наукові публікації автора повною мірою висвітлюють тематику і отримані результати дисертації. Крім того, основні положення і результати дослідження оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: II Всеукраїнському форумі аспірантів спеціальності 04 (053) Психологія «У колі одnodумців» (12 листопада 2025 р., м. Рівне); X Міжнародній науково-практичній конференції «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях

життя» (12-13 листопада 2025 р., м. Суми); Міжнародній науково-практичній конференції «Травмоване дитинство: психологічні проблеми особистісного та соціального становлення дітей та молоді в часи війни та поствоєнного періоду» (27-28 листопада 2025 р., м. Рівне); Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Невидима Травма/Invisible Trauma» (2025 р., м. Львів).

**Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу**

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі роботи дисертантом проведено теоретико-прикладний, пов'язаний з великою кількістю емпіричних фактів аналіз особливостей онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи та узагальнено вітчизняні й зарубіжні підходи до розуміння його сутності, можливостей, обмежень і умов ефективної реалізації. Автор дисертації обґрунтовує переваги онлайн-супроводу, зокрема це доступність, гнучкість, можливість поєднання синхронних та асинхронних форматів взаємодії. Аналіз детермінант особистісної кризи у молоді дозволив авторові окреслити ключові з них: вимушене переміщення, порушення соціальних зв'язків, руйнування уявлень про майбутнє, психоемоційне напруження та цифрове перевантаження. Крім того автором обґрунтовано систему критеріїв оцінки формату онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи: структурні, процесуальні, етичні та результативні.

Спираючись на проведений теоретичний аналіз Васильєв Адам Дмитрович запропонував вміст індикаторів ефективності програми

онлайн-супроводу, що визначаються через систему конкретних змін і відображають як стандартизовані, так і суб'єктивні параметри позитивної динаміки станів клієнтів.

У другому розділі дисертації Васильєвим Адамом Дмитровичем представлено результати діагностики психологічних особливостей особистісної кризи молоді та визначено критерії її емпіричної розвідки в умовах онлайн взаємодії. Дисертантом детально описано методологічну процедуру діагностики та розкрито комплекс критеріїв, які відображають симптоматичний рівень дистресу у досліджуваних, їх суб'єктивне благополуччя, ресурсні показники та специфічні цифрові чинники. До таких критеріїв Васильєвим Адамом Дмитровичем віднесено індикатори депресії, тривожності й стресу, суб'єктивного благополуччя у психологічному, фізичному та міжособистісному вимірах, ментального здоров'я, резильєнтності, рівня суб'єктивного функціонування і дистресу, суїцидального ризику, а також цифрового стресу, як маркера якості меж і навантаження в онлайні.

Математико-статистична обробка даних представлена доцільним набором методів аналізу, які дозволили дисертанту перевірити висунуту гіпотезу.

Отримані автором дані підтверджують необхідність відновлення саморегуляції та внутрішніх опор у учасників, смислової інтеграції та стабілізації їх міжособистісного функціонування, а також формування здорових цифрових меж і зниження цифрового перевантаження. Наступний крок аналізу приводить автора до висновку щодо значущості цифрового стресу як чинника, пов'язаного

з інтенсивністю кризових переживань у сучасних умовах, що детермінує, зокрема, цифрову втому, технострес, формування тенденції до дистанціювання.

У завершальному третьому розділі дисертації Васильєв Адам Дмитрович обґрунтовує зміст програми супроводу молоді в стані особистісної кризи та здійснює порівняння її проведення у різних форматах: онлайн і офлайн. Автор аргументовано наголошує на емпіричному уточненні особливостей онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи, а саме: доступність і гнучкість участі без прив'язки до фізичного простору; безперервність контакту та можливість збереження підтримки в умовах воєнної нестабільності; чутливість до цифрового контексту життя молоді.

Дисертантом запропонована план-програма групового онлайн-супроводу молоді у стані кризи, яка розрахована на 10 занять (25 годин). Центральним механізмом змін Васильєв Адам Дмитрович визначає відновлення суб'єктності через орієнтацію на дію/самоефективність, доповнене стабілізацією, когнітивно-емоційною регуляцією, соціальною підтримкою та гігієною цифрового середовища.

Сформульовані у дисертації висновки відбивають основні положення, що впливають з теоретичного і емпіричного аналізу заявленої дисертантом проблеми. Крім того, своєчасним і перспективним вважаємо чисельне опрацювання автором наукових праць іноземними мовами, які складають 62% із включених у список використаних джерел.

Обсяг та оформлення дисертаційної роботи відповідають вимогам чинного законодавства.

**Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації**

Аналіз змісту рукопису дисертації свідчить про дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності у повному обсязі. Усі положення дисертації, які використовує Васильєв Адам Дмитрович для обґрунтування і підтвердження концептуальних положень дослідження психологічних особливостей онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи містять посилання на відповідні джерела. Фактів наявності текстових запозичень і порушень академічної доброчесності не виявлено.

**Дискусійні положення та зауваження до дисертації.**

За загальної позитивної оцінки дисертації, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, врахування автором яких дало б роботі більшої чіткості, послідовності та глибини.

1. Логічно вибудована модель завжди стає ключовим елементом аналізу і є застосуванням методу моделювання. Окреслена автором дисертації «Концептуальна модель особистісної кризи молоді та спрямованість впливу програми онлайн-супроводу» (с. 98) є вагомим напрацюванням дослідника. В ній, зокрема, перераховано мішені психологічного онлайн-супроводу та критерії його ефективності. Разом з тим, вважаємо, що аналіз об'єкту і предмету дослідження потребував, відповідно до принципу від загального до

часткового, моделювання саме психологічного супроводу, з окресленням його варіативних форм, їх подібності та відмінності, переваг і обмежень. Це додало б здійсненому теоретичному аналізу предметності та вагомості, тим більш, що дизайн дослідження було побудовано на порівнянні двох форм супроводу: онлайн та офлайн.

2. Обґрунтування методологічного апарату психологічного дослідження передбачає таке охарактеризування наукової проблеми, щоб вона стала доступною ретельному і глибокому дослідженню. Гіпотеза дослідження (с. 25) додає у перелік ключових слів дослідження конструкт «офлайн-супровід», але носить декларативний характер, не розкриваючи чинників та механізмів розрахункової переваги онлайн-супроводу. Завдяки чому саме у довготривалій перспективі відбувається стійке зниження переживання особистісної кризи як результат онлайн-супроводу на відміну від офлайн-супроводу?

3. Порівняння автором онлайн- і офлайн-супроводу викликає питання до сутності психологічної роботи із кризовими станами. Зокрема у описі переваг онлайн-супроводу автор позначає «доступність, безперервність і структурованість психологічної допомоги з можливістю її адаптації до актуального стану учасників» (с. 175). Разом тим, чи є сеттінг «безперервності» умовою і перевагою в опрацюванні саме особистісних криз, де має бути розгорнута робота щодо формування діалогу із собою, встановлення стосунків і зв'язку із собою, знаходження себе у невідомому, пробудження свободи і відповідальності?

4. Психологічна робота із особистісними кризами, насамперед, передбачає аналіз ключових умов встановлення, утримання, повернення спільного із клієнтом простору у спосіб аналізу «передконтакту», «контакту», «зв'язку», «зустрічі», «стосунків», які у онлайн-супроводі стають опосередкованими технічним умовами і можливими технічними перешкодами. На означені технічні умови учасників психолог немає можливості впливати. Виникає питання ціннісно-рольового функціонування психолога та розвиток його професійних навичок встановлювати контакт, виходити на сутнісну зустріч з клієнтами, спостерігати невербальні реакції, враховувати тілесні і дихальні реакції учасників, а значить бути сенситивним і вміло долучати парадоксальність і конфронтацію для знаходження смислів. В дисертації не показано, наскільки доступно все перераховане у онлайн-супроводі.

5. Рукопис містить неточності формулювання, наприклад: «формувальний експеримент» (с. 164). Крім того, «онлайн супровід» в різних розділах дисертації описується через конструкти «підтримка» (с. 26), «тренінговий цикл» (с. 163), «втручання» (с. 23), «психологічна програма» (с.161) без позначення автором логіки взаємозв'язку цих понять. Також назва «тренінговий цикл» номінативно передбачає «цикл навчання». Як тоді досягається мета подолати «виснаження» учасників тренінгових циклів, якщо подолання виснаження потребує зовсім іншого методу психологічної впливу: опанування кризовими станами не забезпечується навчанням. Окрім того, ціль програми супроводу визначена як «досягнення вимірюваних позитивних змін» (с. 171). Тоді виникає питання до

вмісту програми: На що вона була спрямована? Які завдання програми? Яка була застосована методологія супроводу, щоб зміни мали відбутися?

**Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей**

Однак попри висловлені зауваження та побажання, підводячи підсумки проведеного Васильєвим Адамом Дмитровичем вивчення психологічних особливостей онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи, слід підкреслити відповідність проведеного емпіричного дослідження проблемам психології особистості, вікової, кризової, консультаційної психології, психології травми, що дає можливість інтерпретувати його як обґрунтоване. Вважаємо, що результати дисертаційного дослідження Васильєва Адама Дмитровича продемонстрували високий рівень теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей, що дозволили реалізувати завдання дослідження у повному обсязі, перевірити гіпотези і надати вагомі висновки. Здобувач здатний самостійно проводити дослідження, аналізувати, дискутувати та відстоювати власну позицію.

**Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.**

Дисертація на тему «Особливості онлайн-супроводу молоді в стані особистісної кризи» є завершеним, самостійним, загалом, кваліфікованим науковим дослідженням, яке характеризується

науковою і прикладною актуальністю, доповнює теоретичний та практичний аспекти психологічного дослідження ефективності психологічної допомоги клієнтам, що переживають особистісну кризу, містить оригінальні ідеї та обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 р. за №155/30023) та пп. 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. №167), а її автор Васильєв Адам Дмитрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

**Рецензент:**

доктор психологічних наук,  
професор,  
завідувач кафедри психології  
особистості та соціальних  
практик Факультету психології,  
соціальної роботи та спеціальної  
освіти  
Київського столичного  
університету імені Бориса  
Грінченка

